

Makalenin geliş tarihi: 28.05.2019

1. Hakem rapor tarihi: 18.06.2019

2. Hakem rapor tarihi: 11.07.2019

3. Hakem rapor tarihi: 21.08.2019

Makalenin yayına kabul tarihi: 08.10.2019

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN MESLEK KARARI VERME YETKİNLİK DÜZEYLERİ İLE ALGILANAN ANA-BABA TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ (*)

İbrahim Berk ÖZET (**)

Behiye AKACAN (***)

Öz

Bu araştırmanın amacı, 9. ve 12. sınıf lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri ile algılanan ana-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Aynı zamanda araştırmada meslek kararı verme yetkinlik düzeyinin ve algılanan ana-baba tutumunun demografik değişkenler açısından farklılık gösterip göstermediği de incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini 2018-2019 Eğitim-Öğretim yılında Konya ili Akşehir ilçesinde Akşehir Hacı Sıddıka Baysal Fen Lisesi ve Akşehir Şehit Selçuk Özer Anadolu Lisesinde öğrenim görmekte olan 176'sı kız 170'i erkek olmak üzere 346 9. ve 12. sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırma ilişkisel tarama modelindedir. Verilerin toplanması amacıyla "Kişisel Bilgi Formu", Bozgeyikli (2004) tarafından geliştirilen "Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği" ve Kuzgun (1972) tarafından geliştirilen, daha sonra Kuzgun ve Eldeleklioğlu (1999) tarafından yeniden düzenlenen "Ana-Baba Tutum Ölçeği" kullanılmıştır. Toplanan veriler, SPSS 25.0 programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Ölçekler ve alt boyutların normallik analizinde Kolmogorov-Smirnov testi, iki gruplu değişkenlerle karşılaştırılmalarında Mann-Whitney U testi, ikiden fazla gruplu değişkenlerle karşılaştırılmalarında Kruskal-Wallis H testi, arasındaki ilişkinin belirlenmesinde ise Spearman

*) Bu çalışma İbrahim Berk Özet'in "9 ve 12. Sınıf Lise Öğrencilerinin Meslek Kararı Verme Yetkinlik Düzeyleri ile Algılanan Ana-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" adlı master tezinden elde edilen verilerin bir kısmı kullanılarak hazırlanmıştır.

**) Yüksek Lisans Öğrencisi, Özet Lefke Avrupa Üniversitesi Dr. Fazıl Küçük Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü (e-posta: ibrhmbkrkozt@gmail.com). ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6784-3836>

***) Dr. Öğretim Üyesi, Behiye AKACAN, Lefke Avrupa Üniversitesi Dr.Fazıl Küçük Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü (e-posta: bakacan@eul.edu.tr) ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1119-9022>

korelasyon analizi uygulanmıştır. Araştırma sonucunda “Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği” ve tüm alt boyutları ile demokratik tutum arasında pozitif yönde, koruyucu / istekçi tutum ve otoriter tutum arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Ayrıca “Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği”nin annenin öğrenim düzeyine ve okulun türüne göre anlamlı bir farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yetkinlik, Meslek Kararı Verme Yetkinliği, Algılanan Ana-Baba Tutumu, Lise Öğrencisi, Mesleki Gelişim.

An Investigation of the Relationship between the Proiciency Level of the Students and Their Perceived Attitude of Mother-Father

Abstract

The aim of this study is to investigate the relationship between the level of career decision making self-efficacy of the 9th and 12th grade students and their perceived parental attitudes. At the same time, it was also investigated in the study, whether the level of career decision making self-efficacy and perceived parental attitudes differ in terms of demographic variables. The sample of the study is composed of 346 students which are from 9th and 12th grade in the academic year of 2018-2019, 176 of total students are females and the rest 170 students are males and these students are studying at Akşehir Hacı Süddika Baysal Science High School and Akşehir Şehit Selçuk Özer Anatolian High School in Akşehir district of Konya Province. The research model is relational screening model. In order to collect data, “Personal Information Form”, “Career Decision Making Self-Efficacy Scale” which was developed by Bozgeyikli (2004), “Parental Attitude Scale” which was developed by Kuzgun (1972), later rearranged by Kuzgun and Eldeleklioğlu (1999) was used. The collected data were analyzed by SPSS 25.0 program. Kolmogorov-Smirnov test was used for the normalization analysis of the scales and sub-dimensions. Mann-Whitney U test was used for to compare the variables with two groups of scales and sub-dimensions. Kruskal-Wallis H test was used for to compare the variables with more than two groups of scales and sub-dimensions. In order to determine the relationship between scales and sub-dimensions Spearman correlation analysis was used. It was found that “Career Decision Making Self-Efficacy Scale” with its all sub-dimensions shows no significant difference according to gender, level of father's education and monthly income level of the family. Furthermore, it was defined that “Parental Attitude Scale” all sub-dimensions shows no significant difference according to level of mother's and father's education and monthly income level of the family.

Keywords: Self-Efficacy, Career Decision Making Self-Efficacy, Perceived Parental Attitude, High School Student, Professional Development.

1. Giriş

İnsanlar yaşamı boyunca verdikleri en önemli kararlardan biri meslek seçimidir. Bi-reyin yaşamında seçtiği meslek onun toplumdaki yerini, yaşam kalitesini, duygusal iyi oluşunu ve sosyal ortamını belirleyen önemli etkilere sahiptir. Günümüzde meslek sa-yıları ve iş sahalarının çeşitlenmesi, bireylerin kendilerine uyan mesleğe karar verme gereksinimlerini ortaya çıkarmıştır.

Kuzgun (2000)'a göre birey yaşamı süresince çeşitli alanlarda birçok karar almaktadır. Bireyin aldığı bu kararlar onun sosyal hayatı, aile yaşamı, kişilerarası ilişkileri ve diğer birçok nokta üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bireyin alacağı bu kararlar arasında en önemlisi ise meslek kararıdır. Bunun sebebi ise bireyin alacağı meslek kararı ile birlikte geleceğini de büyük ölçüde tayin etmesidir. Bireyin alacağı meslek kararı onun ileride sahip olacağı hayat standardı, ekonomik durumu, yaşam tarzı ve alışkanlıkları üzerinde önemli bir belirleyici olmaktadır. Bireyin hayatı üzerinde bu denli önemli etkilere sahip meslek kararının alınması günümüzde çok zor ve karmaşık bir hal almıştır. Bu durumun en önemli nedeni ise teknoloji ve sanayideki gelişmelerle birlikte yeni iş olanaklarının ve meslek alanlarının ortaya çıkmasıdır.

Günümüzde teknolojiye yaşanan bu gelişmeler hem farklı birçok meslek alanları ortaya çıkarmış hem de bireylerin meslekle ilgili karar vermesini giderek zor bir hale dönüştürmüştür. Bu bağlamda birey için mesleki karar alması büyük bir önem taşımak-tadır. Bireyler için mesleki karar anlık bir olay olmamakla beraber uzun da bir süreci kapsamaktadır.

Bireyin bir meslek kararına varması, mesleki gelişim sürecinin tamamlanması sonu-cunda netlik kazanmaktadır. Bir meslek kararına varılmasını kapsayan bu süreç çocukluk çağı itibarıyla başlamaktadır. Zaman içerisinde bireyin çevresindekilerin birey üzerinde yarattıkları etkiyle birlikte bireyin alacağı meslek kararı şekillenmeye başlamaktadır. Ço-cukluk çağının başlarında mevcut kararlar daha genel bir yapıya sahip olmakla birlikte netlik kazanmamış durumdadır. İlerleyen vadelere tamamlanacak gelişim süreçleri so-nucunda bu mevcut kararların yerini daha mantıklı değerlendirmeler almaktadır (Yeşil-yaprak, 20009). Meslek seçim süreci Ginzberg ve arkadaşları ve Super tarafından belli dönemlere ayrılarak ifade edilmiştir.

Ginzberg ve arkadaşlarına (1951) göre meslek seçimi kararı bireyin yaşamının ilk 20 yılında gelişmekte olan bir süreçtir. Meslek gelişim süreci ise dönemlere ayrılmaktadır. Bu dönemler; hayal, deneme ve gerçeklik dönemidir. Ayrıca Super (1996)'e göre meslek kararı yaşam boyu devam eden bir süreçtir. Super'e göre meslek gelişimi kararı büyüme, araştırma, yerleştirme, devam ettirme ve çöküş dönemlerinden geçerek gerçekleşmek-tedir. Bireyler araştırma döneminde yani 14-18 yaş arasını kapsayan ergenlik döneminde ilgi ve yetenekleri tanıdıkça mesleklerle ilgili hedeflerini oluşturmaya başlamaktadır. Ay-rıca bu dönemde meslek seçimi kararlarında kişisel ve sosyal yönleri ağır basmaktadır. Araştırma döneminde bireyler mesleklerle ilgili bir sentez yapıp dönemin sonuna doğru meslek kararını vermektedir.

Bireyin alacağı meslek kararı genel itibarıyla lise döneminde netlik kazanmaktadır. Bu dönem bireyin kişisel özellikleri ve mesleklerin gereklilikleri doğrultusunda gelecek yaşantısını planladığı bir dönemdir. Bireyin gelecek yaşantısına dair planlar yaptığı ve meslek kararının şekillenmeye başladığı bu dönem birey açısından oldukça karmaşık ve sancılıdır. Çünkü birey bu dönemde meslek kararı noktasında belli bir sonuca varmaya çalışmasının yanı sıra kendinde meydana gelen fiziksel ve zihinsel değişikliklere de uyum sağlama çabası içerisinde. Bireyin başarılı bir kimlik oluşturma ve kişilik yapısını şekillendirme amacı içerisinde olduğu bu dönem meslek kararı alma noktasında da güçlüklerle sebep olmaktadır. Bu süreç içerisinde bireyin mevcut mesleki gelişim görevlerini eksiksiz tamamlaması ve hedeflenen mesleki olgunluğa ulaşması onun sağlıklı bir meslek kararı almasındaki en önemli belirleyicilerdir (Yeşilyaprak, 2013).

Lise dönemi bireylerin hem mesleki karar verme hem de gelecek yaşamlarını bir yöne vermeye çalıştıkları zor bir dönem olarak alınmaktadır. Ayrıca bu dönem içerisinde mesleki gelişim sürecinin doğru bir biçimde gerçekleşebilmesi; bireylerin mesleki kararı verme noktasında mesleki olgunluğa erişmesini ve gelişim basamaklarını tamamlanmasını gerektirmektedir. Bu nokta da meslek kararı verme sürecinde mesleki yetkinlik boyutunun önem kazandığı söylenebilir.

Bandura (1986)'da bireyin sağlıklı bir meslek kararı alabilmesi noktasında en önemli role sahip etmenlerden birisinin yetkinlik beklentisi olduğunu belirtmiştir. Yetkinlik beklentisi kavramı ilk olarak Bandura (1986) tarafından ele alınmış ve bireylerin davranışlarına etki ettiği ileri sürülmüştür.

Bandura (1986)'ya göre bireyler kendilerini, kendi kontrolleri dışında meydana gelen olaylar vasıtasıyla değil, direk olarak kendi davranışları üzerinde düzenlemeler yaparak ve kendi davranışlarının sorumluluğunu üstlenerek şekillendirmektedirler.

Bireylerin kendilerine belirli hedefler koymaları ve belirledikleri hedefler doğrultusunda eylem planları oluşturmalarında sahip oldukları yetkinlik beklentileri aracı olmaktadır. Bireyin sahip olduğu yetkinlik beklentisi onun mevcut kapasitesinin, elde ettiği başarılarının, güdülerinin ve benlik algısını oluşturan diğer bütün unsurların birleşimidir. Diğer yandan bireyin sahip olduğu mevcut yetkinlik beklentisi onun herhangi bir işe kalkışıp kalkışamayacağı, kalkıştığı bir işte süreklilik sağlayıp sağlayamayacağı noktasında önemli bir belirleyicidir.

Bireyin sahip olduğu yetkinlik beklentisi, onun gündelik hayatını da önemli ölçüde etkilemektedir. Yüksek yetkinlik beklentisine sahip bireyler karşılaştıkları engeller karşısında yaratıcı stratejiler ortaya koymakta ve karşılaştıkları bu engeller üzerinde kontrol sağlama amacı gütmektedirler. Düşük yetkinlik beklentisine sahip bireyler ise karşılaştıkları engelleri tehdit olarak algılamakta ve bu engeller karşısında geri çekilme eğilimi içerisinde girmektedirler. Aynı zamanda düşük yetkinlik beklentisine sahip bireyler belirledikleri hedeflere ulaşmak için gereken sorumluluğu almaktan kaçınmaktadırlar.

Bireyin sahip olduğu yetkinlik beklentisi onun başarı seviyesini önemli ölçüde etkilemektedir. Aynı zamanda bireyin mevcut yetkinlik beklentisi onun yaşamı içerisinde

yapacağı seçimler, alacağı kararlar ve belirleyeceği hedefler üzerinde de önemli bir etkiye sahiptir. Bireyler genel itibarıyla başaracaklarını düşündükleri etkinliklere yönelirken başaramayacaklarını düşündükleri etkinliklerden ise kaçınma eğilimindedirler. Bu durum ise özellikle bireylerin çeşitli meslek alanlarına yöneldikleri ve meslek kararı alma durumunda oldukları dönemlerde daha fazla kendini göstermektedir (Pajares, 1996). Meslek seçimini etkileyen bir diğer etmen de ana-baba tutumudur.

Meslek gelişim süreci içerisinde ana babaların çocuklarına karşı olumlu tutum göstermesi ve çocuklarının mesleklerle ilgili seçimlerine saygı duyması bireylerin mesleklerle ilgili yaşadığı kararsızlıkların azalmasına yardımcı olduğu söylenebilir. Bu bağlamda Feldman (2003)'de yaptığı araştırmasında ana-babalar çocuklarının meslek kararı almaları ve eğitsel planları üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Ana-babaların aile içerisinde ortaya koydukları demokratik, koruyucu ve otoriter gibi tutumlar çocuklarının meslek kararı almaları noktasında önemli bir rol oynadığını ifade etmiştir.

Aynı zamanda ana-babaların, çocuklarına mesleki gelişim süreci içerisinde destek olmaları onların mesleki gelişimlerini ve meslek kararı alma davranışlarını olumlu yönde etkilemektedir.

Aynı şekilde Bearg (1979)'da mesleki gelişim süreci içerisinde ana-babaların çocuklarına karşı sergiledikleri olumlu tutum ve davranışların, onları mesleki anlamla bir plan oluşturmaya sevk ettiğini söylemiştir. Yapılan araştırmalar sonucunda meslek seçim sürecinde ana-babaların olumlu ve olumsuz tutumları çocukların meslekle ilgili karar verme ve de meslekle ilgili bir plan yapmada etkin bir rol oynadığı ifade edilebilir.

Meslek seçim sürecinde ana- babaların çocuklarına karşı tutumlarının seçmeye karar verdikleri meslekler hakkında bilgi toplamalarını da etkilediği görülmektedir. Bu noktada ana-babaların çocuklarının gelişim görevlerini göz önünde buldurarak tutum ve davranışlarına dikkat etmeleri gerekliliği açıkça kendini göstermektedir.

Palmer ve Cochran (1988)'da ana-babaların çocuklarına karşı olan olumlu yaklaşımlarının, onların mesleki araştırma yapmalarında olumlu rol oynadığı tespit edilmiştir.

Meslek seçim süreci aşamasında bilindiği üzere birçok etmen bireylerin meslek kararını etkilemektedir. Bu bağlamda özellikle ana-babaların çocuklarına karşı tutumlarının bu süreç içerisinde önemli bir yer tuttuğu söylenebilir.

Kush ve Cochran (1993)'de yaptığı araştırmasında ana-babaların mesleki gelişim süreci boyunca çocuklarına destek olmalarının, onların mesleki anlamda yaşadıkları kararsızlıklarının azalmasında etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ana-babaların çocuklarına karşı sergiledikleri tutum ve davranışların, onların meslek kararı almaları üzerinde çok büyük etkilere sahip olduğu bu alanda yapılan çalışmalar tarafından ortaya konmuştur. Akdeniz(2009) ve Vurucu (2010)'da yaptıkları araştırmalarla bireylerin meslek kararı almalarının üzerinde ana- baba tutumlarının etkili bir role sahip olduğunu ifade etmişlerdir. Akdeniz (2009)'da bireylerin sahip oldukları meslek kararı verme yeterlilikleri üzerinde ana-baba tutumunun ve bazı bireysel niteliklerin etkisini araştırmıştır. Yaptığı araştırma sonucunda demokratik ana-baba tutumu ile meslek kararı

vermek yetkinlik düzeyi arasında anlamlı bir ilişki tespit etmiştir. Aynı şekilde Vurucu (2010)'da meslek seçme yetkinlik düzeyi ve meslek seçimini etkileyen etmenler üzerinde bir araştırma yapmıştır. Araştırmada bireylerin meslek seçiminin ana-babaların beklentilerinden ve tutumlarından etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Bu doğrultuda 9. ve 12. sınıf lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri ile algılanan ana-baba tutumları arasındaki ilişkinin demografik değişkenler açısından incelenmesi, üzerinde araştırma yapmaya değer bir konu olarak görülmüş ve bu araştırmanın problemini oluşturmuştur.

1.1. Meslek Kararı Verme Yetkinliği

Bandura (1977)'de geliştirmiş olduğu yetkinlik kuramı temele alınarak mesleki davranış alanında birçok araştırma yapılmıştır. Bu doğrultuda yetkinlik düzeyi ile meslek kararı verme arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılan çalışmaların sayısı da oldukça fazladır. Yapılan çalışmalar sonucunda öğrencilerin mevcut yetkinlik düzeylerinin, tercih edilecek meslek alanı ve meslek kararı üzerinde büyük bir etkisi olduğu görülmüştür (O'brien vd., 1999).

Bireydeki mevcut yetkinlik algısı onun meslek seçimi noktasında yaşadığı kararsızlıkla mücadele etmesine yardımcı olacaktır. Aynı zamanda bireyin sahip olduğu yetkinlik inancı onun meslek gelişimine de büyük katkı sağlayacaktır. Bu noktada yetkinlik algısının bireyin yapacağı meslek seçimi ve kaydedeceği mesleki gelişimi üzerinde etkili bir kavram olduğu kanıtlanmıştır (Lent vd., 1987). Diğer yandan bireyin sahip olduğu yetkinlik algısı onun kendisi için belirleyeceği hedefleri, belirleyeceği hedeflerin zorluk düzeyini, belirlediği hedefler doğrultusunda ortaya koyacağı çabayı ve bu doğrultuda bireyde oluşacak meslek ilgisini, bireyin yapacağı meslek seçimini önemli ölçüde etkilemektedir (Betz, 2000).

Bireylerin yüksek düzeyde meslek kararı verme yetkinliğine sahip olmalarının onların yaşamları üzerinde birçok olumlu etkisi vardır. Bireylerin mevcut meslek kararı verme yetkinlik düzeylerinin yüksek olması, ilerleyen dönemlerdeki yaşantılarını da olumlu yönde etkilemektedir. Yüksek meslek kararı verme yetkinliğine sahip olan bireyler kendilerine en uygun meslek tercihini yapma ve tercih ettiği mesleğin gerekleri ile mevcut kişisel özelliklerini karşılaştırma konusunda büyük bir potansiyele sahiptirler (Şeker, 2013).

1.2. Ana-Baba Tutumları

Birey dünyaya geldiği andan itibaren çevresinde ona en yakın olan kişiler anne ve babasıdır. Bu noktada bireyin davranışlarının şekillenmesi ve kişilik yapısının oluşmasında ana-babasının çok büyük bir etkisi vardır. Bireyin davranışlarının şekillenmesi ve kişilik yapısının oluşması konusunda ana-babasının bireye karşı sergilediği tutumlar ve bireyin ana-babasının sergilediği bu tutumları nasıl algıladığı çok önemli bir yer tutmaktadır (Yörükoğlu, 1979).

Bireyin kişilik gelişimine ve davranışlarına etki eden birçok etmen vardır. Fakat bireyin kişilik gelişimi ve davranışları üzerinde en önemli etkiye sahip olan etmen aile

ortamıdır. Bu noktada aile içerisinde ana-babanın birey ile olan iletişimi ve ana-babanın bireye karşı sergilediği tutumlar çok büyük öneme sahiptir. Bunun sebebi ise bireyin dünyaya geldiği andan itibaren içerisinde bulunduğu aile ortamının, çevresel faktörlerin birey üzerindeki yansımalarının ilk defa görüldüğü yer olmasıdır. Bireyin içerisinde bulunduğu aile ortamı onun toplumsal uyumunu sağlayan temel faktördür. İlerleyen dönemlerde bireyin kişilik gelişimi ve davranışları üzerinde çevresindekilerin belli bir oranda etkisi söz konusu olsa da var olan ana-baba tutumlarının birey üzerindeki etkileri devamlılığını sürdürmektedir. Bu durumun en önemli göstergesi de bireyin çevresinden ve yaşadıklarından elde ettiği bilgileri ana-babası vasıtasıyla ölçüp biçmesidir. Bu doğrultuda bireyin kişisel ve toplumsal uyum sürecinde ana-babası ile olan iletişimi büyük bir önem arz etmektedir (Bulut, 1983).

Ana-babalar genel itibarıyla, birey dünyaya geldiği andan itibaren ileride sahip olacağı kişilik yapısı ve davranış biçimlerine dair beklentiler oluştururlar. Ana-babalar bireye dair sahip oldukları bu beklentileri bazı zamanlarda açık bir şekilde ortaya koyarken bazı zamanlarda ise gizli tutarlar. Aynı zamanda ana-babalar sahip oldukları beklentiler ile örtüşecek bir şekilde bireyi yetiştirebilmek amacıyla belli bir çerçeve oluştururlar ve oluşturdukları bu çerçeve doğrultusunda eylemler ortaya koyarlar. Bu noktada ana-baba bireyin kişilik yapısını oluşturmak ve davranışlarını şekillendirmek amacıyla ceza ve ödüllere başvurabilirler. Sonuç olarak ana-babaların, bireylerin kişilik yapısını oluşturmak ve davranışlarını şekillendirmek amacıyla ortaya koydukları çeşitli eylemler birbirinden farklı ana-baba tutumlarının oluşmasına sebep olmuştur (Aydoğmuş vd., 1990).

Bireylerin kişilik gelişimleri ve davranışlarının şekillenmesi üzerinde ana-baba tutumlarının rolü büyüktür. Ana-babaların ortaya koydukları tutumlar arasındaki farklılıklar, bireylerin kişilik gelişimleri ve davranış biçimleri noktasında da farklılıklara sebep olur. Ana-babaların bireylere karşı olumlu tutumlar sergilemesi bireylerde sağlam bir kişilik yapısının oluşmasını sağlar. Aynı zamanda olumlu ana-baba tutumlarıyla karşılaşan bireyler çevreleri ile olumlu ilişkiler kurabilen, yaratıcı fikirler ortaya koyabilen, kendilerini ifade etme becerileri kuvvetli, sorumluluk sahibi ve kendi kararlarını kendileri alabilen kişilerdir. Diğer yandan ana-babaların ortaya koyacakları olumsuz tutumlar bireylerde işlevsel olmayan bir kişilik yapısının oluşmasına sebep olur.

Aynı zamanda olumsuz ana-baba tutumlarıyla karşılaşan bireyler kendilerini çevresindekilere zorla kabul ettirmeye çalışan, kendilerini ifade etme becerileri zayıf, sorumluluk bilincine sahip olmayan ve kendi kararlarını kendileri alamayan kişilerdir (Söylemez, 2004). Ana-baba tutumları noktasında birçok araştırmada farklı sınıflandırmalar mevcuttur. Fakat yapılan bu araştırma içerisinde ‘demokratik, koruyucu / istekçi ve otoriter’ ana-baba tutumları yer almaktadır. Bu doğrultuda araştırmada yer alan ana-baba tutumları aşağıda ele alınmıştır.

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada 9. ve 12. sınıf lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri ile algılanan ana-baba tutumları arasındaki ilişkinin sosyo-demografik değişkenler

açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç dâhilinde araştırmada şu sorulara cevap aranmaktadır;

1. 9 ve 12. sınıf lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri arasında okul türüne göre istatistiksel açıdan anlamlı bir fark var mıdır?
2. 9 ve 12. sınıf lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri arasında anne öğrenim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir fark var mıdır?
3. 9 ve 12. sınıf lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri ile algıladıkları ana-baba tutumları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki var mıdır?

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma 9 ve 12. sınıf lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri ile algılanan ana-baba tutumları arasındaki ilişkiyi demografik değişkenler açısından incelemeyi amaçlayan betimsel türde bir araştırmadır ve ilişkisel tarama yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Betimsel araştırma modeli iki gruba ayrılmaktadır. Bunlardan biri genel tarama diğeri ise örnek olay taramadır. İlişkisel tarama modeli ise genel tarama modeli içerisinde yer almakta ve iki veya ikiden fazla değişken arasında meydana gelen değişikliği saptamayı amaçlamaktadır (Karasar, 2006).

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni 2018-2019 eğitim-öğretim yılı içerisinde Konya ilindeki ortaöğretim kurumlarında öğrenimlerine devam eden 9. ve 12. sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise Konya ili Akşehir ilçesinde Akşehir Hacı Sıddıka Baysal Fen Lisesi ve Akşehir Şehit Selçuk Özer Anadolu Lisesinde öğrenimlerine devam eden 9. ve 12. sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırma kapsamında toplam 372 öğrenciye ulaşılmış fakat hatalı ve eksik işaretleme yapan 26 öğrenci değerlendirmeye dâhil edilmemiş, geriye kalan 346 öğrenci değerlendirmeye alınmıştır. Araştırmada yer alan öğrencilere ilişkin demografik bilgiler tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: 9 ve 12. Sınıf Lise Öğrencilerin Demografik Özelliklere Göre Dağılımı

		Sayı (n)	Yüzde (%)
Okul Türü	Fen Lisesi	163	47,1
	Anadolu Lisesi	183	52,9
Anne Öğrenim Düzeyi	İlkokul	99	28,6
	Ortaokul	77	22,3
	Lise	83	24,0
	Üniversite	87	25,1

Tablo 1 incelendiğinde Okul türü göre örnekleme yer alan öğrencilerin 163'ü (%47,1) fen lisesi, 183'ü (%52,9) Anadolu lisesi öğrencisidir. Anne öğrenim düzeyine göre örnekleme yer alan öğrencilerin 99'unun (%28,6) anne öğrenim düzeyi ilkökul, 77'sinin (%22,3) anne öğrenim düzeyi ortaokul, 83'ünün (%24,0) anne öğrenim düzeyi lise, 87'sinin (%25,1) anne öğrenim düzeyi üniversitedir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında veri toplamak amacıyla “Kişisel Bilgi Formu”, “Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği” ve “Ana-Baba Tutum Ölçeği” kullanılmıştır.

2.4. Kişisel Bilgi Formu

Bu form öğrencilerin okul türünü ve annenin öğrenim düzeyini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

2.5. Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği

“Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği (MKVYÖ)” bireylerin meslek kararı verme yetkinlik düzeylerini ölçmek amacıyla Bozgeyikli (2004) tarafından geliştirilmiştir. 8. Sınıf öğrencilerine yönelik olarak geliştirilmiştir. Ölçekte, “Bireysel ve Mesleki Özellikleri Doğru Olarak Değerlendirme (BMÖDD)”, “Mesleki Bilgi Toplama (MBT)” ve “Gerçekçi Plan Yapma (GPY)” olmak üzere üç alt boyut ve toplamda 27 madde bulunmaktadır. Ölçekte BMÖDD alt boyutuna ait 11, MBT alt boyutuna ait 8 ve GPY alt boyutuna ait 8 madde yer almaktadır. Ölçek likert bir yapıya sahip olmakla birlikte “Kendime hiç güvenmiyorum”, “Kendime güveniyorum”, “Kendime çok az güveniyorum”, “Kendime güveniyorum” ve “Kendime çok güveniyorum” şeklinde ifade edilen beş seçenekten oluşmaktadır. Seçenekler 1-5 arası puanlanmaktadır. Ölçeğin genelinden elde edilebilecek puan 27-135, BMÖDD alt boyutundan 11-55, MBT ve GPY alt boyutlarından ise 8-40 arasında değişmektedir. Ölçeğin genelinden ve her bir alt boyutunda elde edilecek yüksek puanlar ölçeğin geneli ya da ilgili alt boyuta dair yetkinlik düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir.

Bozgeyikli (2004)'de MKVYÖ'nün geçerliliğini ortaya koymak amacıyla 8. sınıf düzeyindeki 180 öğrenci üzerinde uygulama yapılmış ve elde edilen verilerle faktör analizi yapılarak ölçeğin yapı geçerliliği belirlenmeye çalışılmıştır. Yapılan faktör analizi doğrultusunda toplam varyansın %30,91'ini BMÖDD (11 madde), %5,64'ünü MBT (8 madde) ve %4,99'unu GPY (8 madde) açıkladığı sonucuna ulaşılmıştır. Ölçekten elde edilen puanların bireyleri ayırt ettiği, üst ve alt %27'lik puan aralığında olan bireylerin madde puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olması ile ortaya konmuştur. MKVYÖ'nün güvenilirliğini ortaya koymak amacıyla testin tekrarı yapılmış, kararlılık ve iç tutarlılık Cronbach α katsayıları hesaplanmıştır. Bunun sonucunda MKVYÖ tümü kararlılık kat-

sayısının .78, BMÖDD kararlılık katsayısının .79, MBT kararlılık katsayısının .72 ve GPY kararlılık katsayısının .68 olduğu tespit edilmiştir. Diğer yandan MKVYÖ tümü iç tutarlılık Cronbach α katsayısının .92, BMÖDD iç tutarlılık Cronbach α katsayısının .89, MBT iç tutarlılık katsayısının .87 ve GPY iç tutarlılık Cronbach α katsayısının .81 olduğu belirlenmiştir.

Bu çalışmada ise 9. Ve 12. Sınıf lise öğrencilerine MKVYÖ ölçeği uygulanarak MKVYÖ tümü iç tutarlılık Cronbach α katsayısı .90, BMÖDD iç tutarlılık Cronbach α katsayısı .81, MBT iç tutarlılık Cronbach α katsayısı .76 ve GPY iç tutarlılık katsayısı .71 olarak hesaplanmıştır.

2.6. Ana-Baba Tutum Ölçeği

“Ana-Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ)” bireylerin algıladıkları ana-baba tutumlarını ortaya koymak amacıyla Kuzgun (1972) tarafından geliştirilmiş ve sonrasında ise Kuzgun ve Eldeleklioğlu (1999) tarafından yeniden düzenlenmiştir. Ölçekte “Demokratik Tutum (DT)”, “Koruyucu / İstekçi Tutum (KİT)” ve “Otoriter Turum (OT)” olmak üzere üç alt boyut ve toplamda 40 madde bulunmaktadır. Ölçekte DT alt boyutuna ait 15, KİT alt boyutuna ait 15 ve OT alt boyutuna ait 10 madde yer almaktadır. Ölçek likert bir yapıya sahip olmakla birlikte “Hiç uygun değil”, “Pek uygun değil”, “Biraz uygun”, “Çok uygun” ve “Tamamen uygun” şeklinde ifade edilen beş seçenekten oluşmaktadır. Seçenekler 1-5 arası puanlanmaktadır. Ölçeğin DT ve KİT alt boyutlarından elde edilebilecek puan 15-75, OT alt boyutunda ise 10-50 arasında değişmektedir. Ölçeğin en yüksek puana sahip alt boyutu hâkim olan ana-baba tutumunu göstermektedir. Eldeleklioğlu (1999)’da ABTÖ Gazi Üniversitesi İdari Bilimler Fakültesindeki 100 öğrenci üzerinde uygulanmış ve toplanan veriler ışığında faktör analizi yapılmıştır. Yapılan analiz doğrultusunda ABTÖ’nün alt boyutları belirlenmiştir. Belirlenen alt boyutlar arasındaki korelasyon katsayılarının ise DT ile KİT arasında -.13, DT ile OT arasında -.64, KİT ile OT arasında .34 olduğu belirlenmiştir.

ABTÖ’nün güvenilirliğini ortaya koymak amacıyla testin tekrarı yapılmış, kararlılık ve iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır. Bunun sonucunda DT kararlılık katsayısının .92, KİT kararlılık katsayısının .75 ve OT kararlılık katsayısının .79 olduğu tespit edilmiştir.

Bu çalışmada ise 9. Ve 12. Sınıf lise öğrencilerine ABTÖ ölçeği uygulanarak DT iç tutarlılık Cronbach α katsayısının .89, KİT iç tutarlılık Cronbach α katsayısının .82 ve OT iç tutarlılık Cronbach α katsayısının .78 olduğu belirlenmiştir. Bu çalışmada ise DT iç tutarlılık Cronbach α katsayısı .91, KİT iç tutarlılık Cronbach α katsayısı .83 ve OT iç tutarlılık Cronbach α katsayısı .77 olarak hesaplanmıştır.

2.7. Verilerin Toplaması ve Analizi

Veriler araştırma kapsamındaki kurumlarla daha önceden belirlenmiş olan gün ve saatte, araştırma ve uygulanacak ölçekler hakkında öğrencilerin bilgilendirilmesinin ardın-

dan gönüllü öğrencilere araştırmanın veri toplama araçları olan “Kişisel Bilgi Formu”, “Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği” ve “Ana-Baba Tutum Ölçeği” uygulanması ile toplanmıştır. Veriler SPSS 25 paket programı aracılığı ile analiz edilmiştir. Örneklemde yer alan öğrencilere ait demografik verilerin dağılımını belirlemek amacıyla frekans ve yüzde değerleri hesaplanmıştır. Verilerin normallik dağılımını belirlemek içinse “Kolmogorov-Smirnov” testi yapılmıştır. Normal dağılım göstermeyen verilerin iki gruplu değişkenlerle karşılaştırılması noktasında “Mann Whitney U” testi, ikiden fazla gruplu değişkenlerle karşılaştırılması noktasında ise “Kruskal-Wallis H” testi kullanılmıştır. İki değişken arasında ilişki olup olmadığını saptamak amacıyla da “Spearman” korelasyon analizi uygulanmıştır. “Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği” ve “Ana- Baba Tutum Ölçeği” Kolmogorov-Smirnov” testi sonuçları tablo 2 ve tablo 3’de gösterilmiştir.

2.7.1. Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutlarının Normallik Dağılımı

MKVYÖ ve tüm alt boyutlarının normal dağılım gösterip göstermediğini incelemek maksadıyla yapılan “Kolmogorov-Smirnov” testi sonuçları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Kolmogorov- Smirnov Normallik Testi Sonuçları

	MKVYÖ	BMÖDD	MBT	GPY
N	346	346	346	346
Ortalama	3,9175	4,0964	3,8533	3,7355
SS	0,53957	0,56057	0,62770	0,65190
Kesinlik	0,055	0,076	0,092	0,076
Pozitif	0,033	0,053	0,039	0,045
Negatif	-0,055	-0,076	-0,092	-0,076
Z Değeri	0,055	0,076	0,092	0,076
P Değeri	,013*	,000*	,000*	,000*

* $p < ,05$

Tablo 2 incelendiğinde MKVYÖ ve tüm alt boyutlarının normal dağılım göstermediği saptanmıştır. Normal dağılım göstermeyen MKVYÖ ve tüm alt boyutlarının iki gruplu değişkenlerle karşılaştırılmalarında “Mann Whitney U” testi, ikiden fazla gruplu değişkenlerle karşılaştırılmalarında ise “Kruskal-Wallis H” testi uygulanmıştır.

2.7.2. Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutlarının Normallik Dağılımı

ABTÖ’nün tüm alt boyutlarının normal dağılım gösterip göstermediğini incelemek maksadıyla yapılan “Kolmogorov-Smirnov” testi sonuçları Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3: Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutlarına İlişkin Kolmogorov-Smirnov Normallik Testi Sonuçları

	DT	KİT	OT
N	346	346	346
Ortalama	3,9636	2,4250	2,0353
SS	0,74070	0,68249	0,70335
Kesinlik	0,093	0,082	0,119
Pozitif	0,081	0,082	0,119
Negatif	-0,093	-0,053	-0,071
Z Değeri	0,093	0,082	0,119
P Değeri	,000*	,000*	,000*

Tablo 3 incelendiğinde ABTÖ'nün tüm alt boyutlarının normal dağılım göstermediği saptanmıştır. Normal dağılım göstermeyen ABTÖ'nün tüm boyutlarının iki gruplu değişkenlerle karşılaştırılmalarında "Mann Whitney U" testi, ikiden fazla gruplu değişkenlerle karşılaştırılmalarında ise "Kruskal-Wallis H" testi uygulanmıştır.

3. Bulgular

3.1. 9 ve 12. Sınıf Lise Öğrencilerinin Okul Türüne Göre Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular

"9. ve 12. sınıf lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri arasında okul türüne göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark var mıdır?" sorusuna yanıt bulabilmek amacıyla yapılan "Mann Whitney U" testi sonuçları Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4. 9. ve 12. Sınıf Lise Öğrencilerinin Okul Türüne Göre Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

	Okul Türü	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
MKVYÖ	Fen Lisesi	163	186,32	30370,50	12824,500	,024*
	Anadolu Lisesi	183	162,08	29660,50		
BMÖDD	Fen Lisesi	163	187,10	30497,00	12698,000	,017*
	Anadolu Lisesi	183	161,39	29534,00		
MBT	Fen Lisesi	163	188,25	30685,50	12509,500	,009*
	Anadolu Lisesi	183	160,36	29345,50		
GPY	Fen Lisesi	163	179,40	29243,00	13952,000	,299
	Anadolu Lisesi	183	168,24	30788,00		

* $p < ,05$

Anlamli farklılaşmaya neden olan grupları belirleyebilmek amacıyla non-parametrik testlerden olan U Testi sonunda; MKVYÖ (U=12824,500; p<.05) ve onun BMÖDD (U=12698,000; p<.05), MBT (U=12509,500; p<.05) alt boyutlarının okul türüne göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Tespit edilen bu farklılığın fen lisesi öğrencileri lehine olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu farklılığının; fen lisesi öğrencilerinin hazırbulunuşluk düzeyleri ve karar verme becerilerinin Anadolu lisesi öğrencilerine kıyasla daha yüksek olmasında kaynaklandığı düşünülmektedir.

MKVYÖ'nün GPY (U=13952,000; p>.05) alt boyutunun ise okul türüne göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği saptanmıştır. Bu duruma göre okul türü değişkeninin MKVYÖ'nün GPY alt boyutu üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı ifade edilebilir.

3.2. 9 ve 12. Sınıf Lise Öğrencilerinin Anne Öğrenim Düzeyine Göre Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular

“9. ve 12. sınıf lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri arasında anne öğrenim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir fark var mıdır?” sorusuna yanıt bulabilmek amacıyla yapılan “Kruskal-Wallis H” testi sonuçları Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5: 9 ve 12. Sınıf Lise Öğrencilerinin Anne Öğrenim Düzeyine Göre Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

	Anne Öğrenim Düzeyi	n	Sıra Ortalaması	H	sd	P
MKVYÖ	İlkokul	99	148,92	8,718	3	,033*
	Ortaokul	77	179,90			
	Lise	83	181,33			
	Üniversite	87	188,33			
BMÖDD	İlkokul	99	149,95	10,201	3	,017*
	Ortaokul	77	172,80			
	Lise	83	178,45			
	Üniversite	87	196,19			
MBT	İlkokul	99	146,92	9,958	3	0,19
	Ortaokul	77	184,11			
	Lise	83	181,44			
	Üniversite	87	186,78			
GPY	İlkokul	99	159,43	2,819	3	,420
	Ortaokul	77	179,24			
	Lise	83	181,07			
	Üniversite	87	177,21			

*p<.05

Tablo 5 incelendiğinde MKVYÖ’de en yüksek sıra ortalamasının anne öğrenim düzeyi üniversite olan öğrencilere ait olduğu, en düşük sıra ortalamasının ise anne öğrenim düzeyi ilkokul olan öğrencilere ait olduğu sonucuna ulaşılmıştır. MKVYÖ’nün anne öğrenim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Bu farklılığın sebebi ise öğrenim düzeyi üniversite olan ailelerin daha çeşitli meslekleri tanımaları ve öğrencinin kendi becerisine uygun bir mesleği seçme konusunda ona daha bilinçli bir biçimde yaklaşmasından kaynaklı olabileceği söylenebilir.

MKVYÖ’nün BMÖDD alt boyutunda en yüksek sıra ortalamasının anne öğrenim düzeyi üniversite olan öğrencilere ait olduğu, en düşük sıra ortalamasının ise anne öğrenim düzeyi ilkokul olan öğrencilere ait olduğu sonucuna ulaşılmıştır. MKVYÖ’nün BMÖDD alt boyutunun anne öğrenim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

MKVYÖ’nün MBT alt boyutunda en yüksek sıra ortalamasının anne öğrenim düzeyi üniversite olan öğrencilere ait olduğu, en düşük sıra ortalamasının ise anne öğrenim düzeyi ilkokul olan öğrencilere ait olduğu sonucuna ulaşılmıştır. MKVYÖ’nün MBT alt boyutunun anne öğrenim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmemiştir.

MKVYÖ’nün GPY alt boyutunda en yüksek sıra ortalamasının anne öğrenim düzeyi lise olan öğrencilere ait olduğu, en düşük sıra ortalamasının ise anne öğrenim düzeyi ilkokul olan öğrencilere ait olduğu sonucuna ulaşılmıştır. MKVYÖ’nün GPY alt boyutunun anne öğrenim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Bu duruma göre anne öğrenim düzeyi değişkeninin MKVYÖ’nün GPY alt boyutu üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı ifade edilebilir.

3.3. Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt boyutları ile Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutları Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

“9. ve 12. sınıf lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri ile algıladıkları ana-baba tutumları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusuna yanıt bulabilmek amacıyla yapılan “Spearman” korelasyon analizi sonuçları Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutları ile Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutları Arasındaki İlişkiye Yönelik Spearman Korelasyon Analizi Sonuçları

		ABTÖ	MKVYÖ/BMÖDD	BT	PY	DT	KİT	OT
MKVYÖ	r	,087						
	p	,107						
BMÖDD	r	,884**						
	p	0,000						
MBT	r	,872**	,674**					
	p	0,000	0,000					
GPY	r	,881**	,669**	,669**				
	p	0,000	0,000	0,000				
DT	r	,504**	,489**	,423**	,439**			
	p	0,000	0,000	0,000	0,000			
KİT	r	,209**	-,200**	-,191**	-,164**	-,436**		
	p	0,000	0,000	0,000	0,002	0,000		
OT	r	-,266**	-,258**	-,240**	-,216**	-,636**	,692*	
	p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	

** $p < ,01$

MKVYÖ ve tüm alt boyutları ile ABTÖ'nün tüm alt boyutları ($r = ,087; p > ,01$) arasında düşük düzeyde bir ilişki vardır. İlişkinin incelenmesi noktasında korelasyon katsayısı 0,00 – 0,49 aralığında ise düşük düzeyde bir ilişki, 0,50 – 0,69 aralığında ise orta düzeyde bir ilişki, 0,70 – 1,00 aralığında ise yüksek düzeyde bir ilişki olarak ifade edilmiştir (Kalaycı, 2009).

Tablo 6. incelendiğinde MKVYÖ ile onun BMÖDD alt boyutu ($r = ,884; p < ,01$); MBT alt boyutu ($r = ,872; p < ,01$) ve GPY alt boyutu ($r = ,881; p < ,01$) arasında yüksek düzeyde pozitif yönde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki vardır. MKVYÖ ile ABTÖ'nün DT alt boyutu ($r = ,504; p < ,01$) arasında orta düzeyde pozitif yönde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki vardır. MKVYÖ ile ABTÖ'nün KİT alt boyutu ($r = -,209; p < ,01$) ve OT alt boyutu ($r = -,266; p < ,01$) arasında düşük düzeyde negatif yönde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki vardır.

MKVYÖ'nün BMÖDD alt boyutu ile MKVYÖ'nün MBT alt boyutu ($r = ,674; p < ,01$) ve GPY alt boyutu ($r = ,669; p < ,01$) arasında orta düzeyde pozitif yönde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki vardır. MKVYÖ'nün BMÖDD alt boyutu ile ABTÖ'nün DT alt boyutu ($r = ,489; p < ,01$) arasında düşük düzeyde pozitif yönde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki vardır.

MKVYÖ'nün BMÖDD alt boyutu ile ABTÖ'nün KİT alt boyutu ($r = -,200; p < ,01$) ve OT alt boyutu ($r = -,258; p < ,01$) arasında düşük düzeyde negatif yönde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki vardır.

MKVYÖ'nün MBT alt boyutu ile MKVYÖ'nün GPY alt boyutu ($r=,669$; $p<.01$) arasında orta düzeyde pozitif yönde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki vardır. MKVYÖ'nün MBT alt boyutu ile ABTÖ'nün DT alt boyutu ($r=,423$; $p<.01$) arasında düşük düzeyde pozitif yönde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki vardır. MKVYÖ'nün MBT alt boyutu ile ABTÖ'nün KİT alt boyutu ($r=,191$; $p<.01$) ve OT alt boyutu ($r=,240$; $p<.01$) arasında düşük düzeyde negatif yönde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki vardır.

MKVYÖ'nün GPY alt boyutu ile ABTÖ'nün DT alt boyutu ($r=,439$; $p<.01$) arasında düşük düzeyde pozitif yönde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki vardır. MKVYÖ'nün GPY alt boyutu ile ABTÖ'nün KİT alt boyutu ($r=,164$; $p<.01$) ve OT alt boyutu ($r=,216$; $p<.01$) arasında düşük düzeyde pozitif yönde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki vardır.

4. Sonuç ve Tartışma

Bulgulardan elde edilen sonuçlar, mesleki karar verme yetkinlik ölçeği ve onun BMÖDD, MBT alt boyutlarının okul türüne göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterdiği, MKVYÖ'nün GPY alt boyutunun ise okul türüne göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

Bu sonuç doğrultusunda fen lisesi öğrencilerinin genel meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri ile birlikte bireysel ve mesleki özellikleri doğru olarak değerlendirme, mesleki bilgi toplama alt boyutlarındaki yetkinlik düzeylerinin anadolu lisesi öğrencilerine kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Aynı şekilde Anderson ve Brawn (1997)'de yaptıkları çalışmada benzer bir sonuca ulaşmıştır. Anderson ve Brawn (1997)'de lise öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışma sonucunda büyük şehirlerde öğrenimlerine devam eden öğrencilerin meslek kararı verme yetkinlik düzeylerinin küçük şehirlerde öğrenimlerine devam eden öğrencilere göre daha yüksek olduğu fakat aradaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Diğer bir bulgu sonucunda da 9. ve 12. sınıf lise öğrencilerin mesleki karar verme yetkinlik düzeylerinin anne öğrenim düzeyine göre farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Buna karşın MKVYÖ'nün GPY alt boyutunun anne öğrenim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği, MKVYÖ ve onun BMÖDD, MBT alt boyutlarının ise anne öğrenim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç doğrultusunda anne öğrenim düzeyi ortaokul, lise ve üniversite olan öğrencilerin genel meslek kararı verme yetkinlik düzeylerinin ve mesleki bilgi toplama alt boyutundaki yetkinlik düzeylerinin ilkokul olan öğrencilere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Aynı zamanda anne öğrenim düzeyi üniversite olan öğrencilerin bireysel ve mesleki özellikleri doğru olarak değerlendirme alt boyutundaki yetkinlik düzeylerinin ilkokul olan öğrencilere kıyasla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu sonuçları ile Akdeniz (2009)'in yaptığı araştırma sonuçları ile paralellik göstermektedir. Akdeniz (2009)'da 8. sınıf öğrencileri üzerinde yapmış olduğu çalışmada MKVYÖ'nün BMÖDD alt boyutunun anne öğrenim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık ortaya koyduğunu ve anne öğrenim düzeyi lise olan öğrencilerin

bireysel ve mesleki özellikleri doğru olarak değerlendirme yetkinlik düzeyleri ilkokul olan öğrencilere kıyasla daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Diğer taraftan Vurucu (2010) lise öğrencileri üzerinde yapmış olduğu çalışmasında meslek kararı verme yetkinlik düzeyinin anne öğrenim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık ortaya koymadığını belirlemiştir.

Bu bulgular ışığında 9. ve 12 sınıf lise öğrencilerinin ana-baba tutumları ve meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri arasında düşük düzeyde negatif yönde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre öğrencilerin algıladığı koruyucu / istekçi ana-baba tutumu arttıkça genel meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri ile birlikte bireysel ve mesleki özellikleri doğru olarak değerlendirme, mesleki bilgi toplama, gerçekçi plan yapma alt boyutlarındaki yetkinlik düzeyleri de azalmaktadır.

4.1. Öneriler

1. Öğrencilerin çeşitli meslekler hakkındaki bilgi düzeylerini yükseltmeye yönelik çalışmalar yürütülebilir.
2. Meslek seçim sürecinde ailelerin bilinçlendirilmesi önerilebilir.
3. Öğrencilerin doğru bir meslek seçimi için karar verebilme sürecinde mesleki rehberlik hizmeti almaları teşvik edilebilir.

Kaynakça

- Akdeniz, S. (2009). *Ergenlerin meslek kararı verme yetkinlik algılarının, algılanan ana-baba tutumu ve bazı özellik nitelikleri açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konyo.
- Anderson, S. and Brown, C. (1997). Self-Efficacy as a determinant of career maturity in urban and rural high school seniors. *Journal of Career Assessment*, 5(3), 305-315.
- Aydoğmuş, K., Batlaş, A. ve Batlaş, Z. (1990). *Ana baba okulu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action*. NJ: Prentice-Hall.
- Bandura, A. (1997). *Self-Efficacy: The exercise of control*. New York: Freedom and Company.
- Bearg, E. M. (1979). Selected aspects of parental influences on high school seniors career development. *Dissertation Abstract International*, 40, 818-819.
- Betz, N. E. (2000). Self-Efficacy theory as a basis for career assessment. *Journal of Career Assessment*, 8(3), 205-222.
- Bozgeyikli, H. (2004). Meslek kararı verme yetkinlik ölçeğinin geliştirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (11), 221-234.

- Bulut, I. (1983). Parçalanmış aileden gelen çocukların davranış özellikleri hakkında bir araştırma. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*, 1(2-3), 81-86.
- Feldman, D. C. (2003). The antecedents and consequences of early career indecision among young adults. *Human resource management review*, 13(3), 499-531.
- Kalaycı, Ş. (2009). *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik uygulamaları*. Ankara: Asil Yayınevi.
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kush, K. and Cochran, L. (1993). Enhancing a sense of agency through career planning. *Journal of Counseling Psychology*, 40(4), 434.
- Kuzgun, Y. (1972). *Ana-baba tutumlarının bireyin kendini gerçekleştirme düzeyine etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kuzgun, Y. ve Eldeleklioğlu, J. (1999). Ana baba tutum ölçeğinin geliştirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1).
- Kuzgun, Y. (2000). *Meslek danışmanlığı: kuramlar ve uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Lent, R. W., Brown, S. D. and Larkin, K. C. (1987). Comparison of three theoretically derived variables in predicting career and academic behavior: self-efficacy, interest congruence, and consequence thinking. *Journal of Counseling Psychology*, 34(3), 293.
- Pajares, F. (1996). Self-Efficacy beliefs in academic settings. *Review of Educational Research*, 66 (4), 543-578.
- Palmer, S. and Cochran, L. (1988). Parents as agents of career development. *Journal of Counseling Psychology*, 35(1), 71.
- Söylemez, S. (2004). *Çocuk ve disiplin*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Şeker, G. (2013). *Lise öğrencilerinde meslek kararı verme yetkinliği ve kariyer denetim odağının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- O'brien, V., Martinez-Pons, M. and Kopala, M. (1999). Mathematics Self-Efficacy, Ethnic Identity, Gender, and Career Interests Related to Mathematics and Science. *The Journal of Educational Research*, 92(4), 231-235.
- Vurucu, F. (2010). *Meslek lisesi öğrencilerinin meslek seçimi yeterliliği ve meslek seçimini etkileyen faktörler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yeşilyaprak, B. (2000). *Eğitimde rehberlik hizmetleri: Okulöncesi eğitim-ilköğretim-ortaöğretim*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Yeşilyaprak, B. (2013). *21. Yüzyılda eğitimde rehberlik hizmetleri*. Nobel Yayınları, Ankara.
- Yörükoğlu, A. (1979). *Çocuk ruh sağlığı*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.